

Національна безпека

Прокопчук Віталій Вікторович

студент

Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** Стаття присвячена визначенню поняття та основних характеристик національної безпеки. Автором в статті визначається, що національна безпека України забезпечується специфічною діяльністю суспільних інститутів, спрямованою на створення і вдосконалення умов та чинників (гарантій) ефективної життєдіяльності народу. Відповідні суспільні інститути утворюють систему забезпечення національної безпеки України.*

Звертається увага на те, що загрози національній безпеці, тобто, загрози для нормального функціонування системи політичних, економічних, соціальних та інших відносин і інтересів, виявляються як впливу на стабільний розвиток республіки в цілому, державних органів, політичних партій і рухів, окремих галузей, підприємств, індивідуальних суб'єктів тощо.

Робиться висновок про те, що національні інтереси в міжнародній сфері вимагають проведення активного зовнішньополітичного курсу, спрямованого на зміцнення авторитету України як великої європейської держави, без участі якої неможливе вирішення глобальних проблем і зміцнення міжнародної безпеки.

***Ключові слова:** національна безпека, загрози, інструменти, система, охорона.*

Національна безпека України забезпечується специфічною діяльністю суспільних інститутів, спрямованою на створення і вдосконалення умов та чинників (гарантій) ефективної життєдіяльності народу. Відповідні суспільні інститути утворюють систему забезпечення національної безпеки України. Побудова засобів захисту, адекватних наявним чи ймовірним загрозам, означає створення гарантій безпеки [2, с. 36].

Забезпечення національної безпеки завжди було найважливішим напрямком діяльності будь-якої держави, в тому числі в рамках гнучкого і відповідного обліку тенденцій розвитку даного інституту, що проявляються у внутрішньодержавної і зовнішньої сферах, що було також закріплено Конституцією вказує на розуміння даного феномена в єдиному, комплексному, «інтегрованому» вигляді, що створює основи для обліку правового досвіду в даній сфері інших держав, що має прогресивний розвиток для конституційного права в цілому в дусі сучасних міжнародних тенденцій.

З урахуванням глобалізації, держава в рамках актів, присвячених національній безпеці, не може відображати виключно внутрішні аспекти даного явища і обмежуватися лише загальними вказівками на відданість традиціям підтримання миру і безпеки. Головним суб'єктом щодо забезпечення національної безпеки є держава, яка за чинним законодавством гарантує захищеність кожного громадянина. Дані функції в цій області здійснюються через органи законодавчої, виконавчої та судової влади [7, с. 98].

Об'єктом національної безпеки виступають інтереси як втілення суспільних відносин. А об'єктами забезпечення національної безпеки є носії (матеріальні і ідеальні) суспільних відносин. Іншими словами, до об'єктів забезпечення або захисту відносяться ті об'єкти, впливаючи на які можливе нанесення збитку національним інтересам. Таке розмежування

необхідно, на нашу думку, в силу того, що національні інтереси і відносини як об'єкт безпеки в теоретичному плані розкривають сутність безпеки. Але їх реалізація в практичному плані здійснюється в різноманітних формах життєдіяльності людини і суспільства.

Тому виокремлення об'єктів забезпечення безпеки (об'єктів захисту) дозволяє, як в теоретичному плані врахувати все різноманіття функціонування суспільних відносин і реалізації національних інтересів, так і в практичному плані перевести аналіз в площину дослідження конкретних форм, проявів механізмів забезпечення національної безпеки і як її складових політичної, економічної, гуманітарній, інформаційній та ін.

Національна безпека має такі риси:

1) Національна безпека носить комплексний характер і включає в себе як внутрішні (забезпечення захищеності особистості, суспільства, державної території як в цілому, так і окремих частин), так і зовнішні (створення на національному рівні цілей, напрямів, інструментів, умов співпраці з іншими суб'єктами міжнародного права) в силу єдності внутрішніх і зовнішніх аспектів національного суверенітету (відповідних механізмів здійснення публічної влади в обох сферах)

2) Існує можливість субсидіарного застосування норм як публічної складової - питання здійснення публічної влади, суверенітету, статусу органів державної влади, так і приватного елементів - в рамках інформаційної взаємодії держави в особі компетентних органів, особистості, суспільства ;

3) Феномен національної безпеки юридично вторинний, так як є складовою частиною конституційного права, інститутом, що володіє відображеної вище специфікою предмета і методу правового регулювання н (національний суверенітет, який представляє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх елементів, є частина національної безпеки, відповідно, основи участі країни в здійсненні міжнародного

співробітництва, умови такої участі повинні встановлюватися на внутрішньодержавному рівні);

4) Інститут національної безпеки має чітку структуру в рамках своєї публічної (владної), що становить, встановлює ядро правового регулювання в приватній сфері.

В рамках спеціальної частини даного інституту можна виділити інструменти зовнішньої складової національної безпеки:

- Добросусідства (дослідження основних показників іншої держави для вирішення питання про співпрацю з ним)
- Дипломатії (забезпечення міждержавного спілкування відбувається за допомогою реалізації компетенції органів державної влади в даній сфері)

Загрози національній безпеці, тобто, загрози для нормального функціонування системи політичних, економічних, соціальних та інших відносин і інтересів, виявляються як впливу на стабільний розвиток республіки в цілому, державних органів, політичних партій і рухів, окремих галузей, підприємств, індивідуальних суб'єктів тощо. Звідси випливають два важливих, методологічних виведення. По-перше, загроза для системи суспільних відносин та інтересів зовні проявляється як загроза для матеріальних об'єктів. По-друге, загроза системі відносин і інтересів фактично реалізується через вплив на носії відносин. Але реальною метою такого впливу є саме система відносин, система інтересів. Інакше кажучи, загрози безпеки впливають на її об'єкт (політичні, економічні, соціальні відносини і інтереси) і проявляються в порушенні функціонування системи громадських відносин, у впливі на інтереси й умови їх реалізації.

Відповідно, при побудові системи забезпечення національної безпеки, необхідно виділяти сам об'єкт безпеки, і об'єкт впливу, який, в даному випадку, є ланкою в механізмі впливу загрози на об'єкт (інтереси, відносини) безпеки. Слід також уточнити, що об'єкт впливу з точки зору

забезпечення національної безпеки стає об'єктом захисту. Такий підхід підкреслює, виділяє соціальний характер національної безпеки, з одного боку. З іншого, - дозволяє будувати систему забезпечення безпеки, виділяючи як її безпосередній об'єкт, так і об'єкти впливу або об'єкти захисту.

В рамках структури національної безпеки (існування якої є властивістю системи) виділяються владні (держава, органи державної влади) і невладних суб'єкти, об'єкт (життєві інтереси нації), зміст (зовнішня і внутрішня складові національної безпеки). Зовнішня складова передбачає закладення на внутрішньодержавному рівні основ для співробітництва з іншими державами (надання інформації, надання допомоги), в силу того, що зовнішня складова суверенітету держави, як частини національної безпеки, не може бути врегульована в рамках норм іншої галузевої приналежності, крім конституційного права. Отже, зовнішня складова національної безпеки в рамках конституційного права повинна бути врегульована повністю [16, с. 45].

Інша ситуація спостерігається по відношенню до внутрішньої складової національної безпеки (в рамках конституційного права в силу обсягу, різноскерованості загроз втілення даної сфери в повному обсязі неможливо). Конституційне право в даній сфері може виконувати функцію закладення основ, перш за все за допомогою взаємодії з зовнішньою складовою національної безпеки (через глобалізації все загрози національній безпеці надходять в основному з боку світової спільноти в силу єдності світу).

Питанням охорони безпеки держава приділяє значну увагу, тільки за роки незалежності України було прийнято ряд законів. Відповідно до ч.1 ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Закон України «Про національну безпеку України» визначає

основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз [1].

Оскільки національна безпека є системою, то вона має свої підсистеми, елементи, складові. До основних елементів національної безпеки можна віднести політичну, економічну, воєнну, екологічну, гуманітарну, демографічну, інформаційну та інші складові. Кожна з них має певну специфічну своєрідність. Разом з тим усі вони знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. Названі елементи однаково важливі для формування всезагальної, повної, комплексної системи безпеки, але залежно від конкретних історичних обставин, в силу дії різноманітних чинників, на передній план, набуваючи особливого значення, може виступати та чи інша складова.

Мета забезпечення безпеки як діяльності суб'єкта полягає у досягненні ним здатності утримувати сукупність загроз на певному докритичному (припустимої небезпеки) рівні, за якого загрозливі чинники виявилися б неспроможними згубно вплинути на його існування і розвиток. Виходячи з останніх подій в світовому співтоваристві та подій в Україні, величезне значення мають питання безпеки держави, суспільства і особистості. Рішення даного завдання реалізується через систему органів забезпечення національної безпеки.

Визначення національних інтересів (як тактичних, так і стратегічних) є ключовими для України, як і будь-якої держави, оскільки саме через ці інтереси і можливості їх забезпечення оцінюється рівень безпеки і захищеності як окремої людини, так і для суспільства і держави в цілому. Тільки з цієї вихідної позиції можна формувати довгостроковий стратегічний курс державного будівництва і конкретну політику по його реалізації [2, с. 67].

Національні інтереси в міжнародній сфері вимагають проведення активного зовнішньополітичного курсу, спрямованого на зміцнення авторитету України як великої європейської держави, без участі якої неможливе вирішення глобальних проблем і зміцнення міжнародної безпеки. Національні інтереси України в оборонній сфері полягають, перш за все, в забезпеченні військової безпеки та недопущення агресії з боку інших держав, створення адекватної потенційним і реальним загрозам військової організації, що враховує зміну балансу сил на світовій арені і економічні можливості держави для ефективного реагування на них.

Визначення національних інтересів України, як і будь-який інший країни, передбачає обов'язкове врахування інтересів інших країн, а в чомусь і інтересів всієї світової спільноти, оскільки виникає "особливий модус соціальної взаємодії, логіка якого відрізняється як від логіки ринків, так і від логіки уряду". Зміст загрози визначається національними інтересами країни, обставинами (власної вразливістю ступенем захищеності цієї загрози), що визначає потенційний збиток при реалізації загрози, місцем і часом прояву негативних факторів, факторів і умов, можливостями, намірами і волею суб'єкта загрози (потенційного противника або конкурента).

Таким чином, загроза національній безпеці пряма або непряма можливість нанесення шкоди конституційним правам, свободам, якостю і рівнем життя громадян, суверенітету і територіальної цілісності, сталого розвитку України, оборони і безпеки держави. Природа загрози визначається природою інтересу, задоволенню якого дана загроза протидіє. Тому розрізняють загрози економічного, військового, інформаційного, екологічного та іншого характеру.

Проблема у сфері національної безпеки України виникає у разі загрози її національним інтересам. Діяльність із забезпечення національної безпеки спрямовується на усунення загрози українському народу та його

національним інтересам. Під загрозами національній безпеці України треба розуміти потенційно і реально небезпечні процеси та дії (природні й соціальні), здатні зашкодити національним цінностям або унеможливити реалізацію життєво важливих національних інтересів [4, с. 65].

На всіх рівнях або держави, або політичних партій, підприємств, інших суб'єктів суспільних відносин підходи до забезпечення безпеки практично базуються на виокремлення в якості об'єкта безпеки тих чи інших проблем, вирішення яких є їх життєво важливим інтересом. Іншими словами, фактично реалізується спільний методологічний підхід до побудови концепції національної безпеки на основі аналізу реально існуючих життєво важливих інтересів і відносин як об'єкта безпеки [3].

Отже, для безпеки суб'єкта важливою є спроможність завчасно передбачати і фіксувати виникнення джерел загроз, зміни у характері та інтенсивності останніх і можливість їх нейтралізації. Це ставить суб'єкт перед необхідністю не тільки постійно відстежувати поведінку джерел зовнішніх та внутрішніх загроз, а й глибоко вивчати їхню природу і структуру для опрацювання далекосяжної стратегії власної поведінки у взаємодії із зазначеними чинниками ризику.

Література

1. Закон України "Про національну безпеку України" від 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України / авт. кол. : А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін. ; Нац. ін-т стратег. дослідж. ; Ін-т екон. прогнозування НАУ України. 2019.
3. Стратегія національної безпеки України. Україна у світі, що змінюється. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/project-Litvinenko-dcd38.pdf>.

4. Шипілова Л. М. Загрози національним інтересам України: спроба класифікації / Л. М. Шипілова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2018. Вип. 20. С. 114-122.